

GABRIELA KISOVÁ

Parking in a Security Zone

Roman Ondak: *SK Parking*, 2001/2021, intervention in public space, Kunsthalle EXT, Bratislava. Curator: Lýdia Pribišová

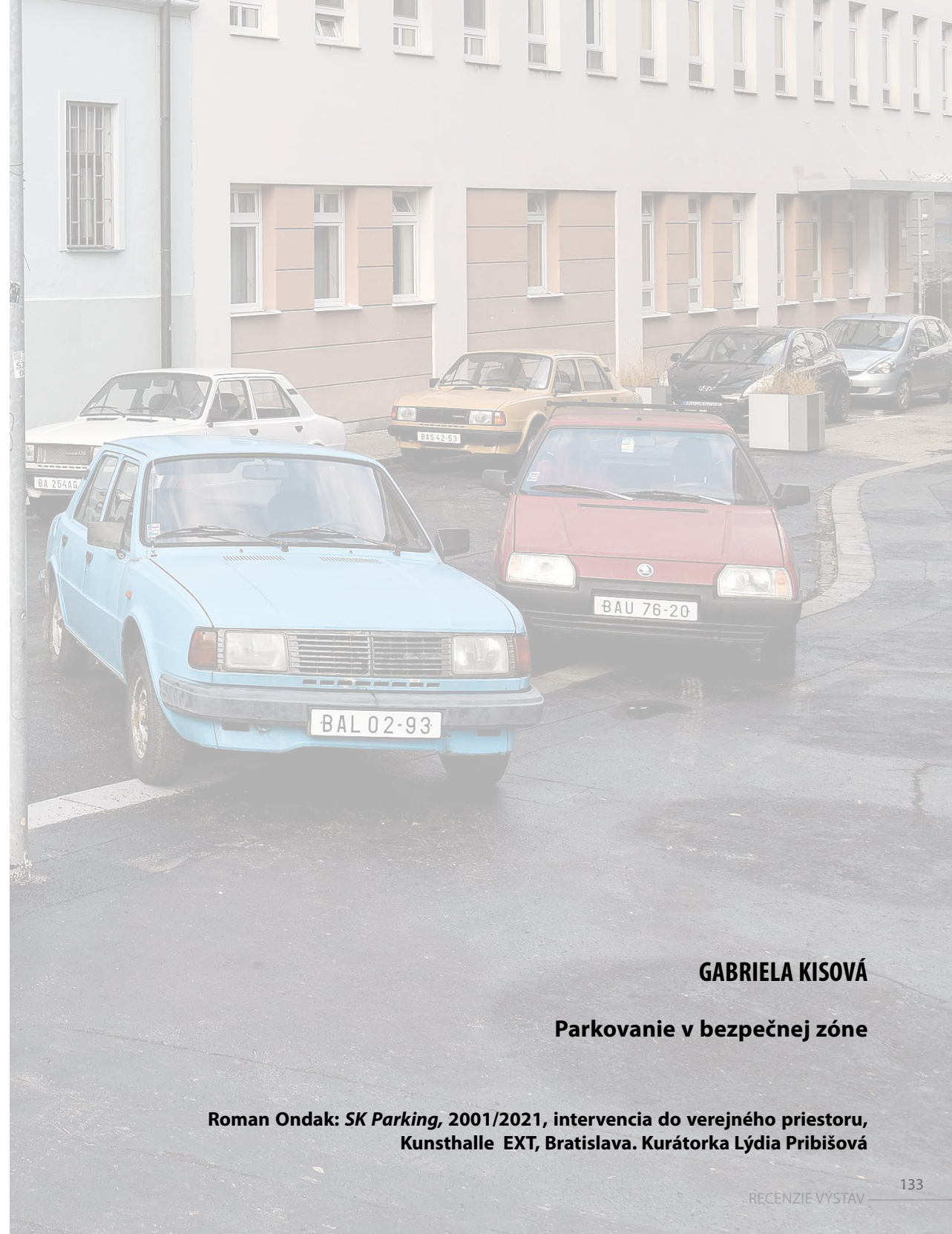
Annotation

Seven Czechoslovak Škoda cars, in the installation *SK Parking* (2001/2021) by Roman Ondák, appeared before the building of Bratislava's Kunsthalle after a gap of twenty years. The initiative, by the curator Lýdia Pribišová, provoked a number of questions: Can a site-specific work with such a strong anchoring resonate in a different context? At a distance of twenty years, is it a persuasive communication of the same geopolitical questions it was created to raise for the exhibition *Ausgeträumt...* for the Vienna Secession? What new meanings does it carry, and do these not obscure what originally made it striking? That which worked in 2001 Vienna, cannot work in the same way in 2021 Bratislava, thus it is understandable that its creators had to offer some new interpretational framework. The curator accented three things: the jubilee year of the original work, the issue of parking policy in our capital city, and a mirroring of the condition of building (Kunsthalle, former House of Art) next to which the cars were placed. The text analyzes these semantic fields, critically reflecting on the question of the presented work's relationship to the overall identity of today's Kunsthalle. It is an update of the political charge of Ondák's work for the local context, or a celebration of the internationally-recognized artist?

Gabriela Kisová, PhD., a curator and art theoretician, completed studies in sociology and art and media scholarship at Universität Konstanz (2001 – 2007), gaining professional experience at Kunsthalle St. Gallen (2005 – 2006). Until 2019 she was director of the Krokus gallery of contemporary art in Bratislava, which she founded in 2008. In 2020 she received her doctorate from the Academy of Fine Arts and Design (AFAD) in Bratislava, based on her work addressing the media's representation of the visual artist in Slovak documentaries of the latter half of the 20th century. She has taught at the Faculty of Arts at the Technical University in Košice and AFAD in Bratislava.

gabriela.kisova@gmail.com

Roman Ondak: *SK Parking*, 2001, inštalácia, parkovisko za budovou Secession, Viedeň, foto: archív R.O, detail

GABRIELA KISOVÁ

Parkovanie v bezpečnej zóne

Roman Ondak: *SK Parking*, 2001/2021, intervencia do verejného priestoru, Kunsthalle EXT, Bratislava. Kurátorka Lýdia Pribišová

Roman Ondak: SK Parking, 2001, inštalácia, parkovisko za budovou Secession, Viedeň, foto: archív R.O.

Roman Ondak: SK Parking, 2001/2021, intervencia do verejného priestoru. Foto: archív Kunsthalle Bratislava / Martin Marenčin

Sedem škodoviek československej výroby v inštalácii Romana Ondaka *SK Parking* malo od začiatku moje veľké sympatie. Informácia o ich reinštalácii, respektíve „remaku“¹, pred budovou bratislavskej Kunsthalle však vo mne vyvolala rozpaky. Môže tak silno miestošpecificky ukotvené dielo rezonovať v inom kontexte? Dokáže s odstupom dvadsiatich rokov presvedčivo komunikovať tie geopolitické otázky, s ktorých cieľom vzniklo? Aké nové významy na seba „nabáľ“ a nezatiaenia tieto jeho pôvodnú údernosť? Jednoducho: Je to dobrý nápad?

Pôvodná inštalácia z roku 2001 vo mne ako „Husákovom dieťati“ v prvom pláne rezonuje z biografických dôvodov. V roku 1988 si môj otec kúpil Škodu 105 a v deväťdesiatych rokoch sme s ňou boli viackrát na dovolenke v zahraničí. Aj v tom západnom. V rakúskom pohraničí sme v obchodoch čítali výzvy v slovenskom jazyku, aby sme nekradli tovar. Až po uši nabalení, pod sedadlami kartóny s konzervami a instantnými polievkami, na strešnom nosiči pripevnený stan a kempingový nábytok. Auto malo ťažko identifikovateľnú zelenosivú farbu, v porovnaní s jasnými červenými alebo ligotavými metalizovanými autami západnej výroby už na prvý pohľad pôsobilo ako ten chudobný príbuzný.

Keď pred dvadsiatimi rokmi partia ľudí okolo Romana Ondaka nasadla do siedmich starých vozidiel značky Škoda a vybrala sa do Viedne, aby ich na dva mesiace zaparkovala za honosnou budovou Secesie, išlo takpovediac o dokonalé načasovanie. Bolo to pár rokov predtým, ako

¹ Nejde o pôvodné škodovky, ktoré boli súčasťou inštalácie v roku 2001. Ako hovorí Roman Ondak, formálne je to remake, autá majú podobné farby a pät' aj rovnaké evidenčné číslo. Pozri: MOČKOVÁ, Jana. Na škodovkách už nejazdíme, ale myslenie z ich čias prežíva dodnes, hovorí umelec Roman Ondak. In *Denník N*, 11. 2. 2021, dostupné online na <https://dennikn.sk/2266015/na-skodovkach-uz-nejazdime-ale-myslenie-z-ich-doby-preziva-dodnes-hovori-umelec-roman-ondak/?ref=copy>.

Slovensko vstúpilo do Európskej únie. Umelec príspevok na výstavu v koncepcii rakúskej kurátorky Kathrin Rhombergovej s názvom *Ausgeträumt... (Dosnivané...)* bol článkom do diskusie o vzťahoch medzi Západom a Východom a o atmosfére „prebudenia sa“ z utopických snov, ktoré nastalo jednu dekádu po páde železnej opony. Rhomberg to vo svojom texte formulovala takto: „Spochybnenie hegemonie západných demokracií pramenilo okrem iného z toho, že namiesto (...) obsiahlej demokratizácie, v ktorej by bol každý subjekt oslovený ako občan/občianka, nastúpili všetky možné formy nacionalizmu a fundamentalizmu ako odpoveď na globálny kapitalizmus a neoliberalizmus, migračné pohyby so sebou nepriniesli rozšírenie demokratického myslenia, namiesto toho v európskej verejnosti zosilneli témy rasizmu a xenofóbie.“² Ondakovi sa pomocou metódy na prvý pohľad nenápadného transferu významových prvkov jednej reality do druhej podarilo v centre bohatej Viedne „zabrntať“ na citlivú strunu. Sám to dnes komentuje slovami: „Začiatkom deväťdesiatych rokov sme pociťovali eufóriu, no potom prišlo vytriezvenie. Za hranicami sme neboli až takí vítaní, ako sme si predstavovali, a to nehovorím s pocitom krivdy. Bol to skrátka fakt. Keď človek prišiel do Rakúska, pozerali sa na nás cez prsty. Preto sa mi zdalo, že keď premiestním škodovky, ktorých boli u nás plné ulice, na parkovisko za galériou vo Viedni, bude to zodpovedať tomuto pocitu. Ľudia, čo chodili okolo, si možno mysleli, že nejakí robotníci z Východu tam niečo opravujú.“³ Nemiestne umiestnené cudzorodé objekty z iného ekonomického a kultúrneho kontextu. Podľa kurátorky KHB Lýdie Pribišovej autá

² Kathrin Rhomberg, kurátorský text k výstave *Ausgeträumt...*, Secession Wien, 29. 11. 2001 – 3. 2. 2002, dostupné online na <https://www.secession.at/exhibition/ausgetraeumt/>.

³ Cit. podľa: MOČKOVÁ 2021, c. d. v pozn. č. 1.

Roman Ondak: SK Parking, 2001/2021, intervencia do verejného priestoru. Foto: archív Kunsthalle Bratislava / Martin Marečín

v domáciach evokovali pocit ohrozenia: „Zaparkované škodovky v centre Viedne okoloidúcich znervózňovali, vyvolávali asociácie nebezpečenstva, ilegality, čierneho trhu, šmeliny, ktorá sa v tom čase rozmáhala na periférii Viedne. Prebudili latentnú driemajúcu xenofóbiu, o ktorej mnohí Viedenchania dovedty ani netušili, že ju v sebe nosia. Ondak tu radikálne a zároveň celkom nenápadne zvýraznil nerovnomerne rozdelené mocenské vzťahy ovládajúce umelecké scény i celú geopolitickú realitu, v ktorej krajiny bývalého Západu užívali a dodnes užívajú vyšší status a privilégia ako ostatní. Dielo mnohovrstvovým spôsobom otvorilo a stále otvára otázky o procese takzvaného dobiehania Západu, učenia sa od neho, sebakolonizácii bývalých východných regiónov (...)“⁴

4 Lýdia Pribišová, kurátorský text k výstave Roman Ondak: SK Parking, Kunsthalle Bratislava, 27. 1. – 14. 3. 2021, dostupné

Pri pohľade na reinstalované dielo pred bratislavskou Kunsthalle, ktoré škodovky symbolicky vrátilo na začiatok ich cesty, je mi jasné, že mnohé z týchto významov dnes už nemôžu u divákov rezonovať. Za posledných dvadsať rokov sa toho veľa zmenilo: stali sme sa súčasťou eurozóny a Schengenského priestoru, v dobiehaní Západu sme ho v niektorých oblastiach konzumu asi aj predbehli (ak sme pri autách, v počte automobilov na hlavu určite patríme k rekordérom, v produkcii áut na počet obyvateľov sme svetovou jednotkou). Čo pred dvadsiatimi rokmi fungovalo vo Viedni, nemôže rovnako fungovať v Bratislave, je preto pochopiteľné, že tvorcovia museli ponúknuť nové interpretačné rámce. Prvotný podnet pre tento „remake“ podľa umelca prišiel zo strany kurátorky Lýdie Pribišovej. V rozhovore pre *Denník N* to vyjadril takto: „Bol som online na <https://kunsthallebratislava.sk/event/roman-ondak-sk-parking>.

presvedčený, že to dielo bolo časovo a priestorovo ukotvené v roku 2001, keď sme ho zrealizovali vo Viedni.⁵ V sprievodnom texte Lýdia Pribišová akcentuje tri veci: samotné výročie vzniku tohto „kultového diela“⁶, problematiku parkovacej politiky v meste a zrkadlenie stavu budovy, pred ktorou sa autá nachádzajú. To, že sa niečo udialo presne pred dvadsiatimi rokmi, podľa mňa ešte nie je dôvodom na zopakovanie, preto sa pozrime na zvyšné dve významové polia.

Budova Domu umenia v Bratislave je situovaná na rohu Treskoňovej ulice, ktorá ako slepá ulica ústi na Námestie SNP. V roku 2019 prešla ulica premenou – v rámci skvalitňovania verejného priestoru v centre mesta tu bolo reorganizované parkovanie a niekoľko parkovacích miest bolo zrušených. Kurátorka vidí aktuálnu paralelu k *SK Parking*, keď píše: „Autá parkujú na exponovanom privilegovanom mieste v centre mesta, kde môžu parkovať iba vyvolení. Podobne to bolo i vo Viedni, a aj práve preto škodovky vyvolávajú otázky, nevôľu, ale aj zvedavosť. Dielo je kontroverzné tentoraz z pohľadu verejnej diskusie o parkovacej politike mesta tým, že je situované práve na Treskoňovej ulici v centre Bratislavy.“⁷ Téma mobility a parkovania je nepochybne citlivá, rovnako ako téma usporiadania verejného priestoru, ale vidieť v tomto kontexte paralelu k pôvodnej inštalácii, v ktorej autá figurovali ako symbol ekonomickej, sociálnej a politickej nerovnosti v projekte spoločnej Európy, považujem za málo presvedčivé. Nevieť sa zbaviť dojmu, že lokálna problematika „horúcej témy parkovania“ splošňuje toto komplexné dielo. Nezainteresovaný okoloidúci divák si možno ponadáva, prečo tu tieto „rárohy“ parkujú, alebo ho chytí spomienkový optimizmus pri pohľade na dnes už veteránov a myslíac si, že ide o vysunutú expozíciu Múzea dopravy si zaspomína na staré zlaté časy „embáčok“, prípadne si spraví selfie, ktoré postne na Instagram s nejakým vtipným hashtagom. Pretože ide o nepochybne fotogenické dielo.

Ďalším významom, ktorý je akcentovaný, je vzťah diela k budove, v ktorej Kunsthalle sídli. Akýsi inštitucionálno-kritický kontext, ktorý považujem za oveľa zaujímavejší. Budova Domu umenia vo svojej DNA nesie kódy bývalého režimu, ale zásadné je konštatovanie kurátorky, že „samotná Kunsthalle funguje v rámci ťažkopádnych byrokratických mantinelov verejnej správy, ktoré sú často ťažko zlučiteľné s potrebami a ideálom dynamickej progresívnej prevádzky, ktorá sa od nej očakáva. Dedičstvo starého socialistického režimu dosiaľ neopustilo ani jej budovu. Mnohé jej zákutia a fungovanie dýchajú atmosférou čias, do ktorých sa datuje výroba prezentovaných škodoviek.“⁸ Ondakova inštalácia vytvorila na rohu budovy niečo ako „časovú bránu“ do minulosti. Stojac pri škodovkách som mala na chvíľu pocit, že som sa ocitla v rokoch 1989 – 1991. Vizuálna ilúzia časového transferu badateľná vo fyzickom priestore je ešte zreteľnejšia pri pohľade na fotografickú dokumentáciu diela, ktorá pôsobí ako dobová pohľadnica.⁹ Ošarpané vozidlá ako zrkadlo stavu inštitúcie? Pomerne silná kritická reflexia do vlastných radov. Istým spôsobom je to však aj trochu smutné, že prichádza práve prostredníctvom nášho najslávnejšieho umelca, ktorý za uplynulých tridsať rokov spravil medzinárodnú kariéru ako málokto a na domácej pôde vystavuje iba sporadicky. Remake *SK Parking* je po dlhých rokoch jeho najrozsiahlejšia a najviditeľnejšia prezentácia na domácej scéne. V tomto kontexte je možné konštatovať, že povestný Západ sme nedobehli a s vlastnými problémami sme veľmi nepohli.

Kunsthalle roky zápasila o svoju existenciu a od začiatku jej zriadenia v roku 2014 ju sprevádzajú rôzne inštitucionálne „peripetie“. Okrem toho zväzda zápas o vlastnú identitu, o to, akým typom Kunsthalle vlastne chce byť. Priznám sa, zatiaľ mi jej vízia nie je úplne jasná a verím, že s príchodom nového vedenia sa vykryštalizuje a my všetci sa konečne dočkáme sebedomej, inovatívnej, citlivej a empatickej inštitúcie súčasného umenia, ktorá nebude neustále dobiehať

5 Cit. podľa: MOČKOVÁ 2021, c. d. v pozn. č. 1.

6 Lýdia Pribišová, kurátorský text k výstave Roman Ondak: *SK Parking*, Kunsthalle Bratislava, 27. 1. – 14. 3. 2021, dostupné online na <https://kunsthallebratislava.sk/event/roman-ondak-sk-parking>.

7 Tamže.

8 Tamže.

9 Roman Ondak: *SK Parking*, 2001/2021, intervencia do verejného priestoru, foto: archív KHB/Martin Marenčin.

západné modely, ale odvážne vytvorí svoj vlastný.¹⁰ A práve tu vidím posledný kameň úrazu vo vzťahu k reinštalácii Ondakovho diela v exteriéri KHB. Pri príležitosti vyčistenia priestranstva na rohu Treskoňovej ulice galéria v roku 2019 spustila nový formát Kunsthalle EXT, prezentáciu diel vo verejnom priestore. Ako prvý vystavili *Výkričník* (1974 – 2020) Rudolfa Sikoru, apelatívny objekt pôvodne koncipovaný pre Bienále mladých v Paríži v roku 1974. Po ňom nasledovala inštalácia brazílskeho umelca Francisca Klínger Carvaliho s názvom *Kontrast: Búrka visí nad aroganciou Narcisa* (2017). Kovová konštrukcia mreže so zabudovaným zrkadlom mala podľa tlačovej správy KHB „silný politický odkaz“¹¹, podľa môjho názoru išlo o pomerne stereotypné dielo venované téme migrácie a národným hraniciam, formálnym riešením také, aké nájdeme v mnohých mestách po celom svete. A ďalšia bola inštalácia Romana Ondaka. Čo tento výber diel vo verejnom priestore pred KHB vypovedá o jej identite a profilácii? Ak nerátam dielo brazílskeho umelca, zatiaľ tu máme dočinenia s už overenými dielami muzeálnej kvality. Budovať reputáciu galérie pomocou hviezdnych autorov je úplne legitímne a je nepochybne zásluhou kurátorky Lýdie Pribišovej, že verejnosti prezentuje iný typ priestorového umenia, na aké je zvyknuté (žiaľbohu) z historického centra mesta alebo z dunajského nábrežia pri Riverparku, ale oveľa zaujímavejšie a pre našu malú scénu aj potrebnéjšie by bolo namiesto overovania už overeného objavovať nepoznané. V tejto súvislosti musím konštatovať, že kontroverzia a pôvodný náboj inštalácie *SK Parking* sa podľa mňa vytratil a jeho remake vnímam viac ako celebrowanie svetoznámeho umelca. Aktuálne už nikoho neohrozuje a je bezpečne zaparkované v slepej ulici.

Použitá literatúra

MOČKOVÁ, Jana. Na škodovkách už nejazdíme, ale myslenie z ich čias prežíva dodnes, hovorí umelec Roman Ondak. In *Dennik N*, 11. 2. 2021, dostupné online na <https://dennikn.sk/2266015/na-skodovkach-uz-nejazdime-ale-myslenie-z-ich-doby-preziva-dodnes-hovori-umelec-roman-ondak/?ref=copy>.

PRIBIŠOVÁ Lýdia, kurátorský text k výstave *Roman Ondak: SK Parking*, Kunsthalle Bratislava, 27. 1. – 14. 3. 2021, dostupné online na <https://kunsthallebratislava.sk/event/roman-ondak-sk-parking>.

RHOMBERG Kathrin, kurátorský text k výstave *Ausgeträumt...*, Sesection Wien, 29. 11. 2001 – 3. 2. 2002, dostupné online na <https://www.secession.at/exhibition/ausgetraeumt/>.

Gabriela Kisová, PhD., kurátorka a teoretička umenia. Vyštudovala sociológiu a vedu o výtvarnom umení a médiách na Universität Konstanz (2001 – 2007), odborné skúsenosti získala v Kunsthalle St. Gallen (2005 – 2006). Do roku 2019 bola riaditeľkou galérie súčasného umenia Krokus v Bratislave, ktorú v roku 2008 zakladala. V roku 2020 ukončila doktorandské štúdium na VŠVU v Bratislave prácou venovanou problematike mediálnej reprezentácie výtvarného umelca/umelkyne v slovenskom dokumente druhej polovice 20. storočia. Pedagogicky pôsobila na FUTU v Košiciach a na VŠVU v Bratislave. gabriela.kisova@gmail.com

10 Lýdia Pribišová nastúpila do KHB ako kurátorka koncom roku 2020. Od januára 2021 je novým riaditeľom český kurátor Jen Kratochvíl, ktorý vystriedal poverenú riaditeľku Ninu Vrbanovú.

11 Cit. podľa tlačovej správy, dostupné online na <https://kunsthallebratislava.sk/event/francisco-klínger-carvalho-kontrast-burka-visi-nad-aroganciou-narcisa>.